

Natalie Matvijenková

Cesta smutku a radosti

Ty malířky jsou tři. A kdoví, jestli první z nich nepochází už z pohanských časů, protože čaruje, má vidění, vykládá sny a léčí duši. Druhou si zjevně pozval do Prahy císař Rudolf II. a došla velkého uznání mezi umělci jeho dvora. Pro třetí se nedostává slov. S úsměvem prošla kolem Fra Angelika a Peira della Franceska, řkouc: „Dobře, chlapi, ale zkusím jak vypadáte dneska.“

Základ té trojí výpovědi byl dán jak původem, tak vzděláním. V Kyjevě bylo nejprve třeba roku architektury pro pochopení řádu věcí a pak pro oslnivý rozvoj fantasmie dalších šesti let na scénografii, uzavřených r. 1987 inscenací Čechova Racka.

V hloubce podvědomí zůstala ruská klasika: daleko vzadu Šerovův překrásný portrét mladičké V. S Mamontové už z r. 1987, portréty Somovy a odlesk exploze Miru iskusstva, pak i marnotratná skladba silných lokálních barev, tak příznačná pro Rusko a pro Ukrajinu zvlášť.

Dlouhou cestu z Kyjeva do Čech poznamenalo plno peripetií. Hojila je pětiletým poustevnictvím na zapadlé vsi v pohraničí, obklopena zelení stromů a barvami květů. A tam se také vzbouřila: „Já přece bez malování nemohu žít.“ A nastala velká plátna, plná listů a zářivých květů. Pak přestala příroda, protože do ní vnikly děti, „stokrát přemalované.“

„Smutek mluví. Já smutek jsem s tebou. Jen já jsem tvůj smutek, neboť smutkové ostatních se před tebou stydí, kuklí a nechtějí se zadat. Sdílím tvé lóže, tvůj chléb i sůl, o nichž beztak nevíš, jak beze mne chutnají. Usínáš houpán mnou, spáváš mnou přikryt a procítáš tím, že mne vzpomeneš.“ To psal velký český spisovatel pár let před tím, než se ve švýcarském exilu r. 1984 zastřelil.

Na celé štěstí malířka pochopila smutek jako stav, kterým je třeba projít. Černé bezhlavé postavy, jež v jejich tíživých dětských snech stály kolem bílého sloupu světla, dostaly na obraze tváře byzantských světců. A cyklem velkých pláten Meditace zlatého světla ukázala svou cestu: v nepravidelném vesmírném kolotání dvou proudů – bílého a černého, rychlého a pomalého – se jí míhají nebeská světla, vedoucí k portálu se zavřenými dveřmi. A co se stane po jejich otevření? Chrám plný voda, která rozpouští jeho stavbu – Debussyho Utonulá katedrála? Člověk omdlévá a jak se probouzí, rozkvétá nad ním čtyřlístý květ – klenba katedrály a výše otevřené nebe s Kristovým křtem. Katarse – očištění i vysvobození.

Rudolfinský Arcimboldo odpovídá za bravurní ženské profily, které se rozrostly do Čtyř ročních dob. Poslední z nich – Zimu – však už namaloval Fragonard.

Někde na pomezí mezi druhou a třetí malířkou vznikly – snad ozářeny svatou trojicí Miru iskusstva – malíři – scénáristy Somovem, Benuou /Benoisem/ a Bakstvem - výjevy z Commedia dell arte. Harlekýnové kárované roucho se v zapadajícím slunci třpytí fasetami drahokamů a jeho dialogu s duchovným druhem – snad připlul na lodičce přes moře – nepokojně naslouchají dráčci osadivše architekturu.

Dialog se stane leitmotivem scén, v nichž ožije novelistika i divadlo italské renesance, přeznívajíc až k Shakespearovi. Je to dialog člověka s osudem, kdy sázkou je život. Dialog o otázkách, kladených lidem už Hermem Trismegistem, tichý, poklidný a o to dramatičtější. Dialog se zrcadlem – jak nevzpomenout Jeseninova Černého člověka! – ženy s ženou, ale i s papouškem; může se zdvojit, opakují-li drobné figurky na okrouhlém stole gesta svých patronů a může vzniknout i trialog, vstoupí-li do hry fantom ženy, kryté obrovitým vějířem. Tady jen čekáme, kdy dílo se vnitřním napětím roztříští.

Ale místo toho – tak jako kdysi v zahradách - vstoupí do děje děti, docela reálné. Na kruhový stůl, s narozeninovým dortem zdobeným rozžatými svíčkami, pouštějí zrcátka zlatá prasátka. Tady vítězí světlo dětského snu a vzniká dílo výtvarného formou velké a mravním posláním zavazující.

03.06.2013

Ivo Kořán